INGLIZ TILI YO'NALISHI TALABALARIGA NAZARIY FANLARNI O'QITISHDA MUSTAQIL TA'LIMNI TASHKIL ETISH SHAKLLARI

Jabborova Dildora Zokirjanovna, PhD
O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti, Ingliz tili № 1 fakulteti
Ingliz tili nazariy aspektlari № 1 kafedrasi katta o'qituvchisi
dilyacity89@gmail.com
ORCID 0009-0003-6988-1993

Annotatsiya. Maqolada ingliz tili yo'nalishi talabalariga leksikologiya, nazariy grammatika va tarjima nazariyasini o'qitishda mustaqil ta'limni tashkil etish shakllari yoritiladi. Individual, juftlik va kichik guruh ishlariga mos topshiriqlar tavsiya etilib, ularni bajarishda lug'at, matn korpusi va parallel matnlardan foydalanish yo'llari ko'rsatiladi. Leksikologiya fanidan topshiriq namunasi asosida o'quv natijasi, faoliyat va baholash mezonlari o'rtasidagi bog'liqlik ochib beriladi. Maqola nazariy-metodik xususiyatga ega.

Kalit so'zlar. Mustaqil ta'lim, talaba avtonomiyasi, nazariy fanlar, leksikologiya, nazariy grammatika, tarjima nazariyasi, mezonli baholash, refleksiya.

Kirish

Ingliz tili yo'nalishida o'qitiladigan nazariy fanlar talabalarga til birliklarining tuzilishi, ma'nosi va nutqdagi vazifasini ilmiy tushunchalar asosida izohlash imkonini beradi. Masalan, talaba polysemy atamasining ta'rifini bilishi mumkin. Biroq u head of the department birikmasidagi head so'zining ma'nosini izohlab, bu ma'noning tana a'zosini bildiruvchi ma'no bilan qanday bog'lanishini tushuntirgandagina tushunchani tahlilga tatbiq etgan bo'ladi. Mustaqil ta'lim topshiriqlarini tuzishda nazariy tushunchani bilishdan uni til materiali asosida izohlashga o'tish muhimdir.

Mustaqil ish mavzu nomi va topshirish muddati bilangina chegaralansa, talabadan qanday fikrlash amali kutilayotgani mavhum qoladi. «Ingliz tilida ko'p ma'nolilik» mavzusida referat yozish vazifasida talaba ta'riflarni jamlashi mumkin. «Bitta so'zning uch xil ma'nosini kontekstda aniqlang va ular o'rtasidagi bog'lanishni tushuntiring» topshirig'i esa undan misol tanlash, ma'nolarni farqlash va xulosani dalillashni talab qiladi.

Maqolaning maqsadi ingliz tili yo'nalishidagi nazariy fanlar uchun mustaqil ta'lim shakllarini o'quv natijasiga muvofiq tanlash va baholash bo'yicha metodik tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat. Bunda nazariy manbalarni tahlil qilish va fanlarga xos namunaviy topshiriqlarni loyihalash usullaridan foydalanildi.

Mustaqil ta'limning nazariy asoslari

Benson (2011) til ta'limida avtonomiyani o'rganuvchining o'z o'quv faoliyati ustidan nazoratni amalga oshirishi bilan bog'laydi. Nazariy fanlarda bunday nazorat talabaning tahlil obyektini tanlashi, manbalar orasidan mavzuga mosini ajratishi hamda o'z xulosasini dalillar asosida tekshirishi orqali namoyon bo'ladi. O'qituvchi dastlab tahlil namunasini va yo'naltiruvchi savollarni beradi. Keyingi topshiriqlarda talaba misollarni izlash va tahlil tartibini belgilash bo'yicha ko'proq qaror qabul qiladi.

Zimmerman (2002) o'zini o'zi boshqarib o'rganishni rejalashtirish, faoliyat davomida o'z ishini kuzatish va yakunda natijani tahlil qilishdan iborat sikl sifatida izohlaydi. Masalan, nazariy grammatika bo'yicha talaba avval tahlil mezonlarini belgilaydi, gaplarni shu mezonlar asosida tahlil qiladi va

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

yakunda dastlabki tasnifini qayta ko‘rib chiqadi. Refleksiyani «Qaysi gap bo‘yicha fikringiz o‘zgardi va bunga qanday dalil sabab bo‘ldi?» degan savol orqali tashkil etish mumkin.

Biggs (1996) ta’lim natijasi, o‘quv faoliyati va baholashni o‘zaro muvofiqlashtirishni taklif etadi. Agar kutiladigan natija talabaning grammatik shaklni kontekstda izohlashi bo‘lsa, topshiriqda kontekst berilishi, baholashda esa izohning aniqligi va dalilning o‘rinliligi hisobga olinishi kerak.

Mustaqil ta’limni tashkil etish shakllari

Individual, juftlik va kichik guruh ishlari talabalar faoliyatining tashkiliy shakllaridir. Korpus tahlili, qiyosiy sharh, keys va portfel esa ular bajaradigan ish yoki taqdim etadigan mahsulotni ifodalaydi. Masalan, tarjima keysi avval individual bajarilishi, keyin juftlikda muhokama qilinishi mumkin.

Tashkiliy shakl	Fan va topshiriq namunasi	Baholash uchun mahsulot
Individual ish	Leksikologiya. Bright so‘zi qatnashgan oltita kontekstni tanlash, ma’nolarini guruhlash va ikki ma’no o‘rtasidagi aloqani izohlash.	Manbasi ko‘rsatilgan kontekstlar jadvali va tahliliy xulosa.
Juftlikda ishlash	Nazariy grammatika. The door was closed at six va The door was closed when we arrived gaplarini avval alohida tahlil qilish, so‘ng harakat va holat talqinlarini qiyoslash.	Qiyosiy sharh va har bir talabaning individual izohi.
Kichik guruhda ishlash	Tarjima nazariyasi. Universitet e’lonining inglizcha va o‘zbekcha variantlarini qiyoslash. Murojaat shakli va rasmiylik darajasiga oid tarjima qarorlarini asoslash.	Izohlangan parallel matnlar va har bir a’zoning dalillangan tarjima qarori.

Individual ish talabaning tushunchani mustaqil qo‘llashini ko‘rsatadi. Juftlik ishi bir til hodisasiga doir muqobil talqinlarni muhokama qilish imkonini beradi. Kichik guruh ishida katta hajmdagi materialni taqsimlab tahlil qilish mumkin. Har bir talaba qaysi misol yoki tarjima qarorini tahlil qilganini yozma ravishda ko‘rsatadi.

Refleksiv portfelga dastlabki tahlil, o‘qituvchi yoki tengdoshning fikri, qayta ishlangan variant va o‘zgartirish sababi kiritiladi. Masalan, talaba The door was closed when we arrived gapini dastlab majhul nisbatdagi harakat deb talqin qilgan bo‘lsa, portfelda holat talqini uchun qanday dalil borligini ham ko‘rsatadi. Kontekst ikki talqinga ham yo‘l qo‘ysa, qaysi qo‘shimcha ma’lumot ma’noni aniqlashtirishini yozadi.

Leksikologiya fanidan namunaviy mustaqil topshiriq

Mavzu — ingliz tilida ko‘p ma’nolilik. Kutiladigan o‘quv natijasi talabaning so‘z ma’nolarini kontekst asosida farqlashi va ular o‘rtasidagi bog‘lanishni izohlashidir.

1. Head, branch yoki bright so‘zlaridan birini tanlang.

2. So‘zning kamida uchta ma’nosini ifodalovchi oltita misol toping. Izohli lug‘at, matn korpusi yoki nashr etilgan matndan foydalaning va har bir misolning manbasini ko‘rsating.

3. Misollarni kontekst, so‘zning shu kontekstdagi ma’nosi va ma’noni aniqlashga yordam bergan til birligi ustunlari asosida jadvalga joylashtiring.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

4. Ikki ma'noni tanlab, ular orasidagi bog'lanishni 150–200 so'zda ingliz tilida izohlang. Masalan, head of the department birikmasida head rahbarni anglatadi. Of the department birikmasi shu ma'noni tanlashga yordam beradi. Tahlilda tana a'zosi va rahbar ma'nolari o'rtasidagi bog'lanishni asoslang.

5. Juftingizning fikridan so'ng bitta tahlil qaroringizni qayta ko'rib chiqing. Izohni o'zgartirganingiz yoki saqlab qolganingiz sababini ikki-uch jumlada yozing.

Baholash mezonlari

Mezon	**Ball**	**To'liq ball uchun talab**
Nazariy tushunchani qo'llash	3	Kamida uchta ma'no farqlangan va ikki ma'no orasidagi bog'lanish asoslangan.
Dalil va manbalar	3	Oltita misolning manbasi ko'rsatilgan va ma'noni aniqlashga yordam bergan kontekst belgilari izohlangan.
Ingliz tilida akademik ifoda	2	Tahlil izchil bayon qilingan, terminlar va grammatik shakllar o'rinli ishlatilgan.
Refleksiya	2	Tahlil qarorini o'zgartirish yoki saqlash sababi aniq dalil bilan izohlangan.
Jami	**10**	

Baholash mezonlari topshiriq bilan bir vaqtda beriladi. O'qituvchi dastlab bitta kontekstni auditoriyada talabalar bilan birga tahlil qiladi. Talabalar qolgan misollarni mustaqil topib, dastlabki jadvalni tuzadilar. Juftlik muhokamasida har bir talaba sherigining bitta tahlil qaroriga dalilga tayangan holda munosabat bildiradi. Yakunda jadval, ingliz tilidagi tahliliy izoh va qisqa refleksiya birga topshiriladi.

Xulosa

Ingliz tili yo'nalishida mustaqil ta'lim shaklini tanlash talaba namoyish etishi kerak bo'lgan ko'nikmadan boshlanadi. Kontekstdagi so'z ma'nosini aniqlash individual ishda, muqobil grammatik talqinlarni solishtirish juftlikda, bir nechta tarjima qarorini muhokama qilish esa kichik guruhda tashkil etilishi mumkin. Talabaning fikrlash jarayoni manbasi ko'rsatilgan misol, izohlangan tasnif yoki dalillangan tarjima qarorida aks etadi. Taklif etilgan topshiriqlarning ta'lim natijalariga ta'sirini auditoriya sharoitida tajriba asosida o'rganish keyingi tadqiqot vazifasidir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Benson, P. (2011). Teaching and researching autonomy in language learning (2nd ed.). Routledge.
2. Biggs, J. (1996). Enhancing teaching through constructive alignment. Higher Education, 32, 347–364. https://doi.org/10.1007/BF00138871
3. Zimmerman, B. J. (2002). Becoming a self-regulated learner: An overview. Theory Into Practice, 41(2), 64–70. https://doi.org/10.1207/s15430421tip4102_2

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.